

Tuleeko ongella kaloja? Etuoikeutetun tulon ja toimeentulotuen saajien työssäkäynti

Heikki Hiilamo ja Annika Lehmus-Sun

Toimeentulotuen saajat ovat voineet vuodesta 2002 alkaen säilyttää pienen osan työtuloistaan ilman toimeentulotuen vähentymistä (nk. etuoikeutettu tulo). Toimeentulotuen perusosan siirto Kelan maksettavaksi vuonna 2017 antoi mahdollisuuden tarkastella kuukausitason muutoksia toimeentulotuen saajien työssäkäynnissä. Tässä tutkimuksessa selvitettiin, milloin työtulojen saaminen johtaa pääsyyn pois toimeentulotuelta. Toimeentulotuelta poistuivat nopeammin ne, jotka olivat saaneet lyhyemmän aikaa työtuloja ja toimeentulotukea. Asuinpaikka suuressa asutuskeskuksessa, korkeampi ansiotulojen määrä ja miessukupuoli olivat myös yhteydessä nopeampaan poistumiseen toimeentulotuelta. Tulokset puolustavat etuoikeutetun tulon olemassaoloa, vaikka sillä tuskin on laajempia työllisyysvaikutuksia.

Klassinen sosiaalipolitiikan kysymys kuuluu: onko köyhälle parempi antaa kala vai onki. Kysymyksen asettelu on manipulatiivinen, sillä se olettaa, että ongella saisi aina kaloja. Sama ongelma liittyy niin kutsuttuun kannustindiskurssiin, joka alkoi hallita myös suomalaista sosiaalipoliittista keskustelua 1990-luvun puolivälin jälkeen (Lødemel ja Trickey 2001; Saari ja

Behm 2017). Diskurssin ytimessä on ajatus siitä, että työmarkkinoilla on aina tarjolla töitä niille, jotka ovat valmiita ottamaan töitä vastaan (vrt. ongella saa aina kalaa) ja että kannustimia muuttamalla (vrt. antamalla ongen) työttömät ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevat tarttuvat työtilaisuuksiin. Etuoikeutetun tulon kontekstissa saatavilla olevat työt voivat viitata

VTT, FT Heikki Hiilamo (heikki.hiilamo@helsinki.fi) on sosiaalipolitiikan professori Helsingin yliopistossa ja tutkimusprofessori Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella. VTM Annika Lehmus-Sun (annika.lehmus-sun@eui.eu) on väitöskirjätutkija Eurooppa yliopistoinstituutissa Firenzessä. Kiitämme aikakauskirjan toimitusta ja lausunnonantajaa sekä Signe Jauhiaista, Tuija Korpelaa ja Ville-Veikko Pulkkaa hyödyllisistä kommentteista. Tutkimusta on rahoittanut Strategisen tutkimuksen neuvoston hanke Manufacturing 4.0 – Strategies for Technological, Economical, Educational and Social Policy Adoption 313393.

paitsi täysi- tai osa-aikaisiin työsuhteisiin, myös esimerkiksi erilaisiin keikkatöihin (mainosten jakamiseen, puhelinmyyntikampanjoihin, kouluttamattoman työvoiman henkilöstön vuokraukseen), jotka ovat periaatteessa kaikkien vähänkin työkykyisten ulottuvilla.

Jos oletus töiden saatavuudesta pätee, keskeinen kysymys koskee sosiaaliturvan, myös viimesijaisen sosiaaliturvan kannustavuutta. Suomessa on ollut vuodesta 2002 alkaen käytössä yhtenä kannustavuuden elementtinä etuoikeutettu tulo toimeentulotuessa (Laki toimeentulotuesta 1410/2001). Etuoikeutettu tulo toi kannustindiskurssin viimesijaiseen toimeentuloturvaan, mikä on laajentanut toimeentulotuen roolia köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäisystä kohti aktivointipolitiikkaa. Suomen toimeentulotuki on kuitenkin edelleen hyvin ohuesti linkittynyt aktivointipolitiikkaan verrattuna muihin Pohjoismaihin ja Länsi-Eurooppaan, missä toimeentulotuki vastaa pikemminkin suomalaista työmarkkinatukea. Tässä artikkelissa tarkastelemme toimeentulotukea saaneiden henkilöiden kiinnittymistä työmarkkinoille.

Etuoikeutettu tulo edustaa melko pientä ”porkkanaa”. Alun perin väliaikaisena kokeiluna säädetty laki salli enintään 100 euron tulojen etuoikeuttamisen toimeentulotukea myönnettäessä. Kolmivuotisen kokeilun jälkeen lain voimassaoloa pidennettiin ja enimmäismäärää nostettiin 100 eurosta 150 euroon. Etuoikeutetusta tulosta tuli pysyvä vuoden 2015 alusta alkaen. Eduskunta perusteli etuoikeutettua tuloa oikeudenmukaisuudella eli sillä, että työssäkäyvän köyhän tulee saada enemmän tukea kuin työtä tekemättömän (Laki toimeentulotuesta 1410/2001). Toisena perusteena oli kannustaminen, joka perustui eräänlaiseen ”porttiteoriaan”. Etuoikeutettu tulo houkuttelisi toimeentulotuen saajan työ-

markkinoille ja kokeiluvaiheen jälkeen johtaisi siihen, että tuen saajat poistuisivat kokonaan toimeentulotuelta. Tutkimme tässä artikkelissa kannustavuutta kuukausittaisella rekisteriaineistolla, jonka luominen tuli mahdolliseksi perustoimeentulotuen Kela-siirron jälkeen.

Aikaisemman tutkimuksen mukaan etuoikeutettu tulo ei ole juurikaan vaikuttanut tuensaajien käyttäytymiseen. Heikki Palviainen (2018) analysoi etuoikeutetun tulon työllisyysvaikutuksia vuosina 2002–2005 kvasikokeellisella asetelmalla. Tutkimuksessa havaittiin tilastollisesti merkitseviä tulonlisäyksiä naisille, yksinasuville ja työtuloja saaville toimeentulotukiasiakkaille. Sen sijaan uudistuksella ei ollut juurikaan vaikutuksia työmarkkina-aseman muutoksiin. Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen selvityksen mukaan työttömyyspäivärahan suojaosan käyttöönotto ei ole merkittävästi lisännyt työskentelyä työttömyysaikana (Kyyrä ym. 2018).

Sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes teki selvityksen etuoikeutetun tulo kokeilusta vuosina 2002–2004 (Hiilamo ym. 2004). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL selvitti etuoikeutetun tulo käyttöä suppean työntekijäkyselyn avulla vuonna 2013 (Karjalainen ym. 2013). Mainittujen tutkimusten mukaan etuoikeutetun tulo ei lisännyt työssäkäyntiä. Sen sijaan sen myönteisiä vaikutuksia olivat toimeentulotukiasiakkaiden aikaisempaa oikeudenmukaisempi kohtelu, työssäkäyvien asiakkaiden toimeentulotuen kohtuullisempi taso ja kannustavuuden lisääntyminen. Sosiaalityöntekijät kertoivat voivansa motivoida etuoikeutetun tulo avulla asiakkaitaan ottamaan vastaan ansiotöitä. Aikaisemmissa tutkimuksissa ei ole kuitenkaan voitu tarkastella kansallisella aineistolla kuukausitasolla tapahtuneita muutoksia toimeentulotuen

saamisessa ja työssäkäynnissä. Aineiston rajoitteiden vuoksi emme kykene analysoimaan etuoikeutetun tulon kausaalivaikutusta työllistymiseen.

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisu *Toimeentulotuen saajien elämäntilanne, asuminen ja työnteko* tarkasteli toimeentulotuen saajien työssäkäyntiä yleisellä tasolla (Hiilamo ja Lehmus-Sun, 2019). Ansiotuloja sai selvityksen mukaan noin kuusi prosenttia kaikista työikäisistä toimeentulotuen saajista. Ansiotulojen saamista selitti erityisesti vähäinen aikaisempien toimeentulotukikausien määrä, naissukupuoli, kahden vanhemman perheessä ja Uudellamaalla asuminen. Selvityksen mukaan yhtäjaksoisesti sekä ansiotuloja että toimeentulotukea saavia oli hyvin rajattu määrä.

Tässä analyysissä tarkastelimme,

- 1) *milloin* työtulojen saaminen johtaa pääsyyn pois toimeentulotuelta ja
- 2) *miten* työtulojen saaminen johtaa pois pääsyyn toimeentulotuen piiristä.

Näihin kysymyksiin vastataan tarkastelemalla Kelan toimeentulotuen piirissä olevia työikäisiä henkilöitä, jotka ovat saaneet huhtikuun 2017 ja maaliskuun 2018 aikana ainakin kerran palkkat tai yrittäjätuloja. Tätä ryhmää verrataan kaikkiin toimeentulotukea Kelasta saaneisiin. Toisin kuin aikaisemmissa tutkimuksissa pääsemme tarkastelemaan kuukausitasolla tapahtuneita valtakunnallisia muutoksia ja valottamaan näin toimeentulotuen ajallista dynamiikkaa.

1. "Porttiteoria" toimeentulotuen saajien työllistymisessä

Kannustindiskurssissa työ tulkitaan menetyksi vapaa-ajaksi, jolloin vastakkain ovat yhtäällä työstä aiheutuva vaiva ja siitä maksettava palkkio sekä toisaalla työn puuttumisen tuoma vapaa-aika ja perusturvana maksettu etuus. Rationaalinen *homo economicus* pyrkii rahassa ja vapaa-ajassa mitatun taloudellisen hyödyn maksimointiin. Kannustindiskurssi korostaa työvoiman kysynnän sijaan sen tarjontaa: työssäkäynti lisääntyy, kun se tulee taloudellisesti kannattavammaksi ja työttömät tarjoavat aikaisempaa enemmän työpanostaan työmarkkinoiden käytettäväksi. Diskurssi ei ota huomioon yleisellä tasolla työvoiman kysyntää tai sosiaaliturvan saajien yksilöllisiä työssäkäynnin esteitä.

Toimeentulotuen saajien työssäkäynti on harvinaista; kuukausitasolla vain noin viisi-kuusi prosenttia tuen saajista saa myös työtuloja (Hiilamo ja Lehmus-Sun 2019). Heikkojen kannustimien lisäksi työtulojen harvinaisuutta selittänee tuen saajien koulutuksen ja työkokemuksen puute sekä työkyvyn ongelmat. Kun otetaan huomioon tuen saajien keskimääräisesti alhainen inhimillinen pääoma, voimme luoda teoreettisen mallin, jossa tuen saajat kiinnittyvät aluksi pienten työtulojen avulla työmarkkinoille, mikä alkaa parantaa heidän inhimillistä pääomaansa. Teoreettisessa mallissamme on kolme vaihetta:

- 1) Alkutilanteessa toimeentulotuen saaja ei saa ansiotuloja.
- 2) Toisessa vaiheessa etuoikeutettu tulo kannustaa henkilön hankkimaan ansiotuloja. Tulot jäävät sille tasolle, että ne synnyttävät

oikeuden etuoikeutettuun tuloon mutta eivät poista oikeutta toimeentulotukeen.

- 3) Kolmannessa vaiheessa kotitalous kiinnittyy kannustinefektin seurauksena työmarkkinoille ja ansiotulot poistavat toimeentulotuen tarpeen (Hiilamo ym. 2004).

Tutkimme seuraavassa kaikkia kolmea vaihetta, joita testaamme kuudella hypoteesilla. Niistä ensimmäinen on yleinen, kun taas muut koskevat erityisiä toimeentulotuen saajien ryhmiä. Ensimmäinen hypoteesimme on, että merkittävä määrä toimeentulotuensaajista, jotka alkavat saada ansiotuloja, poistuvat myös toimeentulotuen piiristä lyhyen ajan sisällä. Hypoteesi perustuu siihen, että etuoikeutettu tulo toimii yleisellä tasolla kasvattaen työvoiman tarjontaa.

Toinen hypoteesimme on, että etuoikeutettu tulo toimii erityisesti niihin, joilla tulosten kesto on lyhytaikaista eli henkilö alkaa saada ansiotuloja ja muutaman kuukauden päästä siitä poistuu toimeentulotuen piiristä. Perusteena on oletus siitä, että työssä aloittavien toimeentulotuen saajien inhimillinen pääoma kehittyy ja he löytävät nopeasti lisää töitä ja alkavat tulla toimeen itsenäisesti.

Kolmas hypoteesimme on, että etuoikeutettu tulo vaikuttaa lisäksi niihin, joilla on aikaisempia toimeentulotukikuukausia verrattain vähän. Oletuksena on tällöin, että pitkäaikaisesti toimeentulotukea saavilla on muita enemmän työllistymisen esteitä ja mahdollisuuksia poistua työssäkäynnin avulla toimeentulotuelta.

Etuoikeutettu tulo on henkilökohtainen eli se nostaa jokaisen ansiotuloja saavan kotitalouden jäsenen tuloja erikseen. Vähennys on henkilökohtainen eli se tehdään jokaisen perheenjäsenen ansiotuloista erikseen. Jos vain yksi aikuinen työllistyy ja saa etuoikeutettua tuloa

useamman hengen kotitaloudessa, etuoikeutettu tulo on suhteessa kulutusyksikköihin pienempi kuin työllistyvän ja etuoikeutettua tuloa saavan yksinasuvan.

Myös työtulojen määrä voi vaikuttaa etuoikeutetun tulon kannustavuuteen. Viides hypoteesimme onkin, että kun henkilö alkaa saada korkeampia tuloja, hän poistuu toimeentulotuen piiristä. Tällöin oletuksena on, että tulosten taso jo alkuvaiheessa kertoo potentiaalista lisästä työtuloja riittävän paljon.

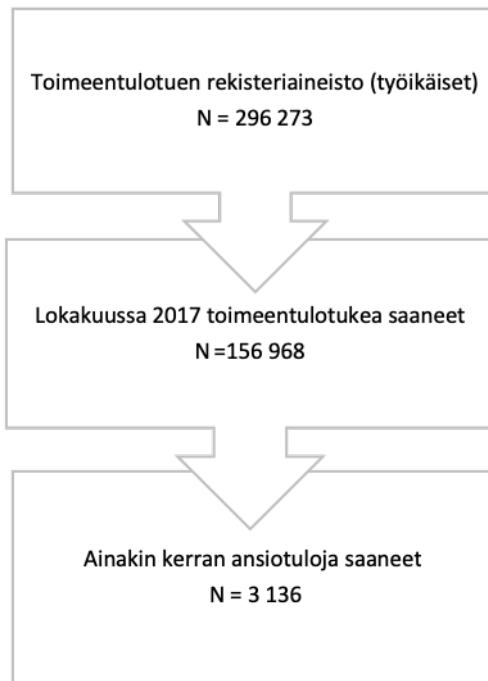
Kuudes hypoteesimme on, että siirtymiä työhön tapahtuu enemmän suurissa asumiskesköksissä, joissa on korkeammat asumiskustannukset, mutta myös enemmän töitä tarjolla.

2. Aineisto

Artikkelin aineisto on hankittu tutkimusluvalla Kelan rekistereistä (Kelan päätös 12.11.2019 dnro 106/522/2019). Aineistossa ovat mukana tulosten kohdistumisen mukaan huhtikuun 2017 ja maaliskuun 2018 välisenä aikana perustoimeentulotukea Kelasta saaneet työikäiset (18–64-vuotiaat) henkilöt sekä saman ikäiset työttömän perusturvan (työmarkkinatuen ja peruspäivärahan) saajat. Aikarajausta perustellee se, että vaikka Kela sai vastuun perustoimeentulotuesta vuoden 2017 alussa, kaikki asiakkaat tulivat Kelalle kunnilta vasta huhtikuun 2017 alkuun mennessä.

Perustoimeentulotuen toimeenpanon siirtyminen Kelalle vuoden 2017 alussa loi ensimmäisen valtakunnallisen rekisterin kuukausitasoisesta toimeentulotuen saamisesta. Tämän tutkimuksen aineistona on Kelan perustoimeentulotuen rekistereistä ja työttömyysetuuksien rekisteritiedoista kootut kotitalous- ja henkilötason aineistot perustoimeentulotuen

Kuvio 1. Tutkimusaineiston poiminta (huhtikuu 2017 – maaliskuu 2018)

saajista kuukausitasolla (Jauhiainen ja Korpela 2019).

Kuvatulla tavalla rajattuna aineistoissa on mukana 296 273 henkilöä (kuvio 1). Koska aineisto on muodostettu maksetun tuen kohdistumisajankohdan mukaan, saajien ja maksujen määrä voi takautuvien maksujen vuoksi jonkin verran muuttua. Aineisto eroaa Kelan virallisista tilastoaineistoista, sillä tilastot on muodostettu maksujen maksukuukauden mukaan. Aineistossa kotitalous lasketaan samaksi kotitaloudeksi, jos kotitalouden aikuiset pysyvät samoina. Jos toinen aikuisista muuttaa pois, mutta molemmat jatkavat tahoillaan toimeen-

tulotuen saamista, molemmat aikuiset muodostavat aineistossa uudet toimeentulotukokotitaloudet. Henkilötasoinen aineisto on muodostettu niin, että yksi henkilö on mukana vain yhdessä (ensimmäisen maksun saaneessa) kotitaloudessa kuukauden aikana.

Tutkimuksen kohteena ovat erityisesti ne henkilöt, jotka ovat alkaneet saada ansiotuloja (palkka- tai yrittäjätuloja) tarkastelujakson aikana ja jotka ovat ansiotuloja saatuaan siirtyneet toimeentulotuen piiristä pois. Tämän vuoksi aineistosta on muodostettu kaksi ryhmää: a) ansiotuloja ainakin yhtenä kuukautena saaneet ja b) kaikki toimeentulotukea vain lo-

kakuussa 2017 saaneet. Tarkastelujakso alku on huhtikuu 2017 ja loppu maaliskuu 2018. Poikkileikkaukseksi on valittu lokakuussa 2017 toimeentulotukea saaneet (kuvio 1). Näin pystymme tarkastelemaan hieman aikaisempaa historiaa ja vältämme niin kutsutun *left-censored* -ongelman, jossa ei ole tietoa kohdehenkilöiden historiasta.

Aineistossamme ei ole tietoa siitä, mitä toimeentulotuen saajille tapahtuu sen jälkeen, kun he poistuvat toimeentulotuen saajien joukosta. Työtuloja saaneilla oletamme tämän tapahtuneen työtulojen kasvamisen johdosta.

3. Sekvenssianalyysi

Tarkastelemme ansiotuloja saaneiden ja toimeentulotuen piiristä sittemmin pois siirtyneiden henkilöiden kotitalous-, asuinpaikka- sekä sukupuolijakaumaa, sekä tuen saannin ja tulojen kestoa. Lokakuu 2017 valikoitui toimeentulotuen poikkileikkauksikaudeksi, koska se mahdollistaa aiemman toimeentulotukihistorian tarkastelun. Tämän lisäksi lokakuu ei ole kesäkuukausi, jotka eroavat hieman muista toimeentulotukikaudesta muun muassa opiskelijoiden vuoksi (Ahola ja Hiilamo 2013).

Perusmenetelmänä on tilastollinen vertailu kahden aineistoryhmän välillä. Nämä kaksi ryhmää on esitelty tarkemmin sekvenssianalyysin muodossa. Sekvenssianalyysi on menetelmä, jossa tarkastellaan sekvenssejä, toisin sanoen järjestettyjä merkkijonoja, joiden avulla pystytään tutkimaan tietyn aikavälin muutoksia. Sekvenssianalyysia on aluksi käytetty bioinformatiikassa DNA-sekvenssien tarkasteluun. Myöhemmin menetelmä on otettu käyttöön myös muissa tieteissä. Sosiaalitieteissä sekvenssianalyysia käytetään eritoten pitkit-

täisaineistojen tiedonpoiminnassa, rakenteiden hahmottamisessa sekä pelkistämässä (Cornwell 2015). Sekvenssianalyysin avulla pystytään tarkastelemaan kerralla tutkittavan kohteen koko tunnettua historiaa, tässä tapauksessa toimeentulotuen ja ansiotulojen saamista, yksittäisten tapahtumien sijaan. Etuna esimerkiksi perinteiseen ristiintaulukointiin on se, että voimme hahmottaa kerralla koko tarkasteluaikajan jaksolla toimeentulotuen saamisen dynamiikkaa.

Lisäksi suoritimme logistisen regressioanalyysin tekijöistä, jotka ennustavat toimeentulotuen piiristä poistumista, kun henkilöllä on ollut tarkastelujakson aikana ansiotuloja. Regressioanalyysi perustuu yksilökohtaiseen aineistoon.

Tässä analyysissä tarkastelimme siis, kuinka yleisiä siirtymät työtulojen saamiseen ovat rekisteriaineiston perusteella tutkittuna ja keillä erityisesti tapahtuu kyseisiä siirtymiä. Tutkimuskysymyksiämme on näin ollen

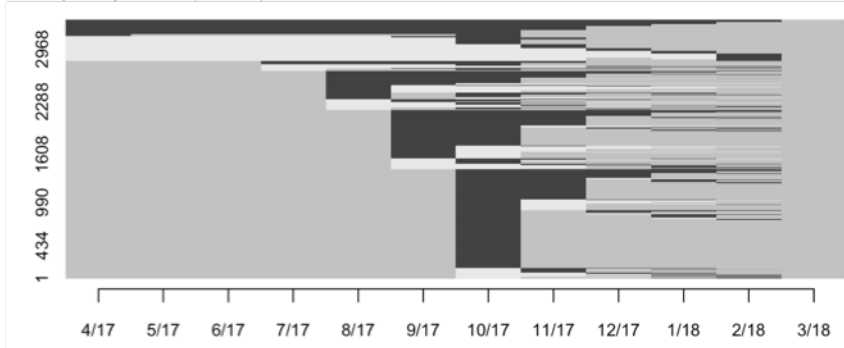
- 1) *milloin* työtulojen saaminen johtaa pääsyyn pois toimeentulotuelta ja
- 2) *miten* työtulojen saaminen johtaa pois pääsyyn toimeentulotuen piiristä.

Näihin kysymyksiin vastataan tarkastelemalla Kelan toimeentulotuen piirissä olevia työikäisiä henkilöitä kahdella eri aineistolla. Toisessa mukana ovat kaikki ne, jotka ovat saaneet toimeentulotukea lokakuussa 2017, ansiotuloja sekä sittemmin poistuneet toimeentulotuen piiristä pois (sekvenssianalyysi 1 kuviossa 2). Toisessa aineistossa puolestaan ovat kaikki ne jotka ovat saaneet huhtikuun 2017 ja maaliskuun 2018 aikana ainakin kerran palkka- tai yrittäjätuloja (sekvenssianalyysi 2). Tätä ryh-

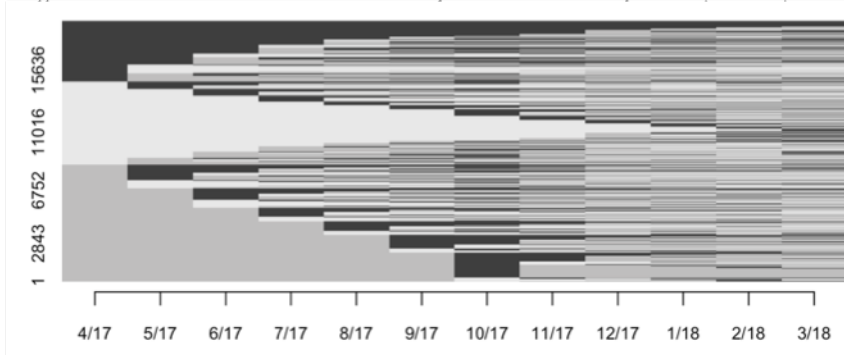
Kuvio 2. Sekvenssianalyysit

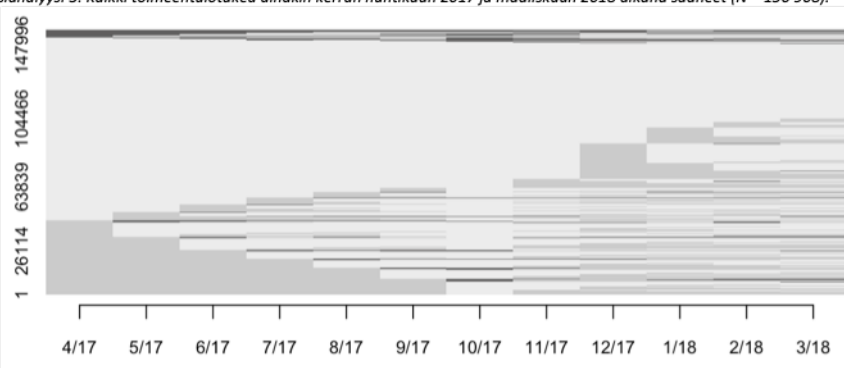
Sekvenssianalyysi 1 Toimeentulotukea saaneet lokakuussa 2017 ja ansiotuloja ainakin kerran tarkastelujakson aikana saaneet sekä toimeentulotuen piiristä poistuneet (N = 3 136).

Sekvenssianalyysi 2: Kaikki lokakuussa 2017 toimeentulotukea saaneet ja ainakin kerran ansiotuloja saaneet (N = 19 220).

Sekvenssianalyysi 3: Kaikki toimeentulotukea ainakin kerran huhtikuun 2017 ja maaliskuun 2018 aikana saaneet (N = 156 968).

mää verrataan kaikkiin toimeentulotukea Ke-
lasta ainakin kerran 4/2017–3/2018 saaneisiin
(sekvenssianalyysi 3).

Ensimmäinen sekvenssianalyysi kuvaa siis
henkilöitä (n = 3 136), jotka ovat lokakuussa
2017 saaneet toimeentulotukea (sekvenssiana-
lyysi 1). Henkilöt jakautuvat alkutilanteessa
kolmeen ryhmään eli niihin, jotka tarkastelu-
jakson alussa

- 1) ovat saaneet toimeentulotukea ja ansiotu-
loja,
- 2) ovat saaneet toimeentulotukea mutta eivät
ansiotuloja,
- 3) eivät ole saaneet toimeentulotukea.

Tarkastelujakson lopussa henkilöt voivat saada
toimeentulotukea ilman ansiotuloja, pelkästään
toimeentulotukea tai eivät lainkaan toimeentu-
lotukea (tämän ryhmän oletamme työllistyneen).
Jokaisen kuukauden kohdalla on tieto siitä,
onko henkilö saanut toimeentulotukea ja
jos on, onko hän saanut myös ansiotuloja. Työ-
hön kannustuneita ovat kaikki ne, jotka eivät
tarkastelujakson aluksi ole saaneet ansiotuloja
ja ovat alkaneet saada toimeentulotukea sekä
ansiotuloja ja lopuksi taas poistuneet toimeen-
tulotuen piiristä. Kuva kertoo, että kun kerran
on saanut ansiotuloja, sitä harvemmin palataan
pelkälle toimeentulotuella; sen sijaan siirrytään
pois toimeentulotuella kokonaan. Suurin osa
ovat vain lyhyen aikaa saaneet toimeentulotu-
kea.

Toisessa sekvenssianalyysissä on esitetty
kaikki henkilöt (n = 19 220), jotka ovat saaneet
toimeentulotukea lokakuussa 2017 ja ainakin
kerran ansiotuloja tarkastelujakson eli huhti-
kuun 2017 ja maaliskuun 2018 aikana (sekvens-

sianalyysi 2). Kuva vahvistaa käsitystä siitä,
että ansiotulojen saajat ovat melko lyhyen ajan
toimeentulotuen asiakkaina.

Kolmannessa sekvenssianalyysissä on esi-
tetty kaikki toimeentulotukea lokakuussa 2017
saaneet (n = 156 968) (sekvenssianalyysi 3).
Tämä koko aineiston kattava ryhmä toimii ana-
lyyseissa verrokkiryhmänä. Kuvasta huoma-
taan, että vain pieni osa toimeentulotuen saa-
jista saa ansiotuloja ja että toimeentulotuen
saaminen on yleensä pitkäaikaista. Suurin osa
tarkastelujakson aikana, on saanut toimeentu-
lotukea, mutta ei ansiotuloja, ja hyvin vähän on
niitä, jotka ovat saaneet koko ajan sekä toi-
meentulotukea että ansiotuloja.

Ansiotuloja saaneita ja sittemmin toimeen-
tulotuella poistuneita (sekvenssianalyysi 1, n =
3 136) on 16.3 prosenttia kaikista lokakuussa
toimeentulotukea saavista, jotka ovat ainakin
kerran tarkastelujakson aikana saaneet palkka-
tai yrittäjätuloja (n = 19 220). Suhteessa kaik-
kiin lokakuussa toimeentulotukea (n =
156 968) saaviin ansiotuloja saaneiden osuus
on noin kaksi prosenttia. Ensimmäinen hypo-
teesimme oli, että etuoikeutettua tuloa käytet-
täisiin runsaasti. Tämä ei näytä kovin hyvin
paikkansa: vain pieni osa tuen saajista saa myös
ansiotuloja.

4. Tulokset

Taulukossa 1 on esitetty lokakuussa 2017 toi-
meentulotukea saaneiden työikäisten joukosta
ansiotuloja saaneet ja toimeentulotuella pois-
tuneet, ansiotuloja ja toimeentulotukea saaneet
sekä kaikki toimeentulotukea saaneet huhti-
kuun 2017 ja maaliskuun 2018 välisenä aikana.

Taulukko 1. Toimeentulotukea ja ansiotuloja saaneiden lukumäärät 4/2017–3/2018

	Ansiotuloja saaneet ja toimeentulotuen piiristä pois siirtyneet		Ansiotuloja saaneet, mutteivat toimeentulotuen piiristä poistuneet		Kaikki toimeentulotukea saaneet	
	n	%	n	%	n	%
Mies	1 309	41,7 %	8 800	45,8 %	85 365	54,4 %
Nainen	1 827	58,3 %	10 420	54,2 %	71 602	45,6 %
Kahden huoltajan perhe	615	19,6 %	4 277	22,3 %	23 235	14,8 %
Lapseton pari	362	11,6 %	1 576	8,2 %	11 776	7,5 %
Muu yhden hengen Kotitalous	276	8,8 %	1 496	7,8 %	11 567	7,4 %
Vanhemman luona asuva	125	4,0 %	608	3,2 %	7 117	4,5 %
Yksin asuva	1 161	37,0 %	7 982	41,5 %	83 796	53,4 %
Yksinhuoltajaperhe	597	19,0 %	3 281	17,0 %	19 476	12,4 %
Tulokuukausien määrä						
1 kk	613	19,6 %	613	3,2 %	2 406	1,5 %
2-4 kk	1 785	56,9 %	3 190	16,6 %	12 438	7,9 %
5-7 kk	492	15,7 %	4 690	24,4 %	23 598	15,1 %
8-10 kk	195	6,2 %	5 887	30,6 %	43 654	27,8 %
11–12 kk	51	1,6 %	4 840	25,2 %	74 871	47,7 %
Toimeentulotukikuukausien määrä						
1-3kk	1 956	62,3 %	2 629	13,7 %	10 295	6,6 %
4-9kk	1 068	34,1 %	9 678	50,3 %	53 370	34,0 %
10-12kk	112	3,6 %	6 913	36,0 %	93 302	59,4 %
Ikä						
18–24	753	24,0 %	4 511	23,5 %	35 350	22,5 %
25–44	1 645	52,5 %	10 122	52,6 %	75 417	48,1 %
45–64	738	23,5 %	4 587	23,9 %	46 200	29,4 %
Palkkatulo	2 311	73,7 %	10 067	52,4 %	10 067	6,4 %
Keskiarvo/mediaani	574€ /415€		344€ /0€		42€ /0€	
Yrittäjätulo	93	3,0 %	386	2,0 %	386	0,3 %
Keskiarvo/mediaani	16€ /0€		9€ /0€		1€ /0€	

Taulukosta nähdään, että ansiotuloja ainakin yhden kuukauden ajan tarkastelujakson aikana saaneet ja toimeentulotuen piiristä sitten poistuneiden joukossa on selvästi enemmän naisia kuin miehiä (58,3 % vs. 41,7 %). Kaikissa ryhmissä merkittävimmät samankaltaisuudet ovat kotitaloustyyppien ja ikäryhmien kohdalla. Eniten kaikissa kategorioissa oli yksinhuoltajaperheitä sekä 25–44-vuotiaita ja vähiten vanhemman luona asuvia.

Keskeisimmät eroavaisuudet puolestaan tulevat esille paitsi sukupuolen, myös ansiotulokuukausien (samana kuukautena maksettu toimeentulotukea ja saatu ansiotuloja) ja toimeentulotukikuukausien määrän kohdalla. Ne, jotka lähtevät ainakin osittain pois toimeentulotuen piiristä, ovat useammin naisia, mutta kaikista toimeentulotukea saavista suurempi osa on miehiä. Ansiotuloja saavien ryhmässä suurin osa on saanut 2–4 kuukautta tuloja, ja niistä, jotka eivät ole poistuneet toimeentulotuen piiristä, suurin osa on saanut ansiotuloja vähintään viiden kuukauden ajan. Kaikista toimeentulotukea ja ainakin kerran palkkatuloja saaneista puolestaan tulokuukausien määrä jakautuu tasaisemmin. Toimeentulotukikuukausien määrät jakautuvat niin ikään tasaisesti kaikkien toimeentulotukea saavien kesken. Ansiotuloja saaneiden ryhmässä reilut 60 prosenttia saivat 1–3 kuukautta toimeentulotukea ja niistä, jotka eivät poistuneet toimeentulotuen piiristä, noin puolet sai toimeentulotukea 4–9 kuukautta. Keskiarvoja mediaanituloissa on myös eroavaisuuksia. Ansiotuloja saaneilla molemmat ovat hieman korkeammat kuin niillä, jotka eivät poistu toimeentulotuen piiristä. Alhaisimmat keskiarvotulot ovat kaikilla toimeentulotukea saavilla. Sama pätee yrittäjätuloihin.

Tämän analyysin mukaan lyhyempi toimeentulotuen saaminen ennustaa toimeentulotuelta poistumista (kuvio 3). Niiden kohdalla, jotka eivät poistu toimeentulotuen piiristä, ansiotulojen saamisen kesto on pitempi.

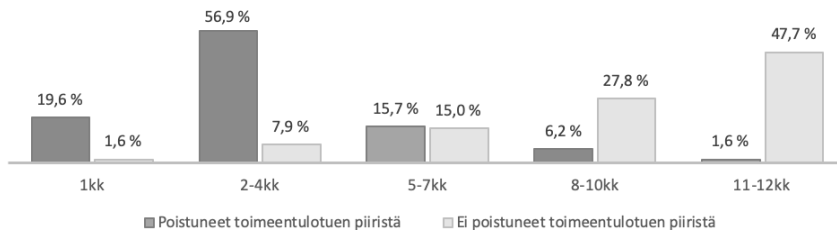
Kuten tulojen keston kohdalla, myös toimeentulotukikuukausien vähäinen määrä ennustaa toimeentulotuen piiristä poistumista. Yli 60 prosentilla toimeentulotuen piiristä poistuneilla toimeentulotukikuukausia oli ollut 3 kuukautta tai vähemmän (kuvio 4). Verrokkiryhmän kohdalla noin 90 prosentilla tukikuukausien määrä oli 4 kuukautta tai enemmän.

Sukupuolen mukaan jaoteltujen kotitaloustyyppien analyysissa kävi ilmi, että enemmistö niistä, jotka ovat alkaneet saada toimeentulotuen aikana ansiotuloja ja jotka ovat sittemmin poistuneet toimeentulotuen piiristä, ovat yksinasuvia, yksinhuoltajanaisia sekä kahden huoltajan perheitä (kuvio 5).

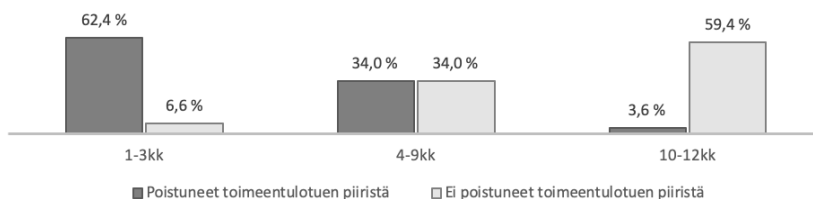
Kuukausitulojen määrä niiden kohdalla, jotka ovat alkaneet saada ansiotuloja toimeentulotuen aikana ja jotka ovat sitten poistuneet toimeentulotuen piiristä, on hieman korkeammat, kuin niillä, jotka ovat ainakin kerran saaneet ansiotuloja, mutta eivät ole tarkastelujakson aikana poistuneet toimeentulotuen piiristä (kuvio 6). Korkeammat tulot voi osaltaan selittää siis toimeentulotuen piiristä poistumista, sillä korkeammat tulot voivat poistaa oikeuden toimeentulotukeen.

Kun toimeentulotukiasiakasmääriä tarkasteltiin kuntatasolla, isoimmat kunnat luonnollisesti olivat kärkipäässä asiakasmäärissä. Mielienkiintoiseksi nousi Tampereen korkea toimeentulotuen saajien määrä verrattuna muihin kuntiin (ei asukasmäärään suhteutettuna).

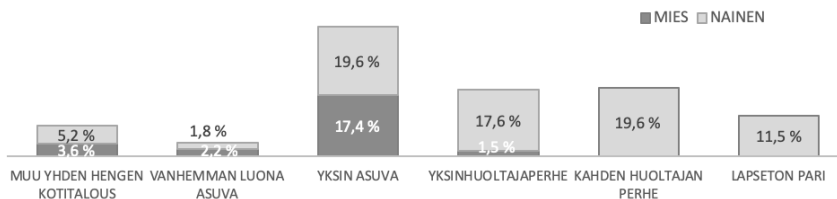
Kuvio 3. Tulojen kesto toimeentulotuen saajien keskuudessa lokakuussa 2017 toimeentulotukea saaneiden keskuudessa

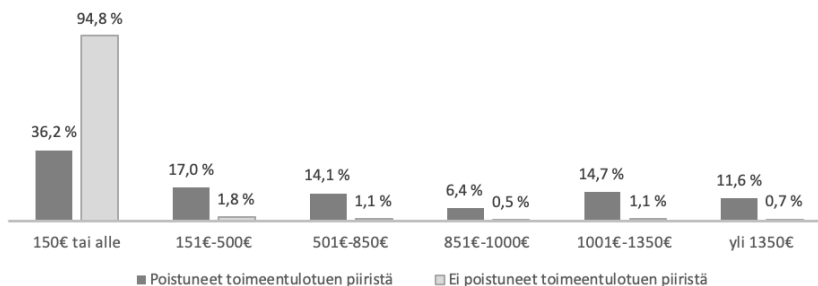
Kuvio 4. Toimeentulotukikukausien määrä toimeentulotuen saajien keskuudessa

Kuvio 5. Kotitaloustyypit sukupuolen mukaan jaoteltuna niiden kohdalla, jotka ovat alkaneet saada toimeentulotuen aikana ansiotuloja ja jotka ovat sittemmin poistuneet toimeentulotuen piiristä

Kuvio 6. Ansiotulojen määrä toimeentulotuen saajien keskuudessa

5. Logistinen regressio

Lopuksi tarkastelemme lokakuussa 2017 toimeentulotukea ja ansiotuloja saaneiden joukossa (n = 3 136) taustatekijöitä sille, että henkilöt ovat ensin saaneet pelkää toimeentulotukea, sitten toimeentulotukea ja ansiotuloja ja lopuksi poistuneet toimeentulotuelta (työllistyminen tai muun syyn vuoksi) verrattuna niihin, jotka edelleen saavat toimeentulotukea (joko ansiotulojen kanssa tai ilman). Taulukossa 2 on esitelty logistisen regressioanalyysin tulokset teki-
jöistä, jotka ennustavat kuvattuja siirtymiä. Analyysin aineistona on perustoimeentulotukea Kelasta lokakuussa 2017 saaneet ja ansiotuloja ainakin kerran huhtikuun 2017 ja maaliskuun 2018 aikana saaneet 18–64-vuotiaat henkilöt sekä saman ikäiset työttömän perusturvaan (työmarkkinatuki ja peruspäiväraha) saajat.

Regressioanalyysin mukaan miehet poistuvat todennäköisemmin toimeentulotuen piiristä, kun ovat alkaneet saada ansiotuloja. Vaikka naiset saavat todennäköisemmin ansiotuloja (Hiilamo ja Lehmus-Sun 2019), niin näyttäisi siltä, että naiset jäävät toimeentulotuen asiakkaiksi. Tätä voi selittää osaltaan ainakin naisvaltaiset osa-aikaiset työt.

Työttömyysetuudella vaikuttaa olevan marginaalinen vaikutus toimeentulotuelta poistumiseen, kun toimeentulotuen asiakas on alkanut saada ansiotuloja. Myös iällä näyttää olevan marginaalinen vaikutus, vaikka vaikuttaisi siltä, että nuoremmat (25–44-vuotiaat) saavat enemmän työtuloja sekä myös poistuvat työmarkkinoille toimeentulotuen piiristä. Mitä vähemmän henkilöllä on toimeentulotukikaus-
kausia, sitä todennäköisemmin hän poistuu toimeentulotuen piiristä saatuaan ansiotuloja.

Maakunnista tutkitut siirtymät ovat yleisimpiä Satakunnassa, Pohjois-Karjalassa ja Lapissa.

6. Johtopäätökset

Kannustavuutta on tutkittu toimeentulotuessa erityisesti sanktioiden eli ”keppien” näkökulmasta (esim. Penttilä ja Hiilamo 2017; Kananen 2012). Tämä artikkeli lähestyy kysymystä ”porkkanoiden” näkökulmasta. Analyysissämme tarkastelimme, kuinka yleisiä siirtymät toimeentulotuelta ansiotuloille ovat rekisteriaineiston perusteella tutkittuna ja keillä erityisesti tapahtuu näitä siirtymiä. Analyysimme tulokset olivat pitkälti hypoteesiemme mukaisia (taulukko 3),

Etuoikeutettua tuloa saavien ja sittemmin toimeentulotuen piiristä poistuneiden osuus aineistossamme oli 16,3 prosenttia kaikista lokakuussa toimeentulotukea saavista, jotka ovat ainakin kerran tarkastelujakson aikana saaneet palkka- tai yrittäjätuloja. Suhteessa kaikkiin vähintään lokakuussa 2017 toimeentulotukea saaviin etuoikeutettua tuloa saaneiden osuus oli noin 2 prosenttia (taulukko 3).

Tulokset ovat linjassa aiempien tutkimustulosten kanssa (Palviainen 2018). Esimerkiksi Hiilamon ja Kauton (2008) mukaan etuoikeutetun tulon kokeilussa Suomessa etuoikeutetun tulon yhteys työtulojen saamiseen oli havaittavissa, mutta hyvin vähäisenä. Toisaalta etuoikeutetun tulon yhteyttä ei voitu todentaa Pawasarin ja Quinnin (1993) tutkimuksessa, jossa tarkasteltiin lapsiperheiden toimeentulotukea ja etuoikeutettua tuloa viidessä Wisconsin piirikunnassa. Etuoikeutetun tulon tarkastelu oli osa Wisconsinissa suoritettua WEJT-kokeilua (*The Work Experience and Job Training*

Taulukko 2. Logistinen regressioanalyysi tekijöistä, jotka ennustavat toimeentulotuen piiristä poistumista kun henkilöllä on ollut ansiotuloja

Predictors	Odds Ratios	CI	p
Intercept	87,08	83,6–96,0	<0,001
Sukupuoli (referenssinä mies)			
Nainen	0,85	0,81–0,89	<0,001
Tulojen kuukausimäärä (referenssinä 1 kuukautta)			
2-4 kuukautta	0,47	0,46–0,48	<0,001
5-7 kuukautta	0,39	0,37–0,41	<0,001
8-10 kuukautta	0,15	0,14–0,16	<0,001
11-12 kuukautta	0,00	0,00–0,00	<0,001
Työttömyysetuus /referenssinä ei työttömyysetuutta			
Työttömyysetuus	1,03	0,98–1,08	0,287
Kotitalous (referenssinä yksin asuva)			
Kahden huoltajan perhe	0,96	0,89–1,03	0,217
Lapseton pari	0,87	0,81–0,94	<0,001
Muu yhden hengen perhe	0,93	0,85–1,02	0,129
Vanhemman luona asuva	1,02	0,90–1,16	0,709
Yksinhuoltajaperhe	1,05	0,98–1,13	0,194
Ikä (referenssinä 18-24-vuotiaat)			
25-44-vuotiaat	1,01	0,95–1,08	0,703
45–64-vuotiaat	0,94	0,87–1,01	0,114
Toimeentukikuukausien määrä (referenssinä 1-3 kuukautta)			
4-9 kuukautta	0,39	0,37–0,42	<0,001
10–12 kuukautta	0,11	0,09–0,13	<0,001
Maakunta (referenssinä Uusimaa)			
Etelä-Karjala	0,74	0,64–0,86	0,286
Etelä-Pohjanmaa	0,76	0,66–0,88	<0,001
Etelä-Savo	0,94	0,82–1,09	0,410
Kainuu	1,09	0,82–1,45	0,544
Kanta-Häme	0,80	0,70–0,92	0,001
Keski-Pohjanmaa	1,15	0,82–1,60	0,413
Keski-Suomi	0,90	0,81–1,01	0,076
Kymenlaakso	0,97	0,85–1,10	0,617
Lappi	1,29	1,11–1,51	0,001
Päijät-Häme	0,92	0,82–1,04	0,187
Pirkanmaa	1,06	0,96–1,16	0,240
Pohjanmaa	0,76	0,64–0,90	0,002
Pohjois-Karjala	1,30	1,12–1,52	0,001
Pohjois-Pohjanmaa	0,90	0,82–1,00	0,051
Pohjois-Savo	0,92	0,81–1,04	0,191
Satakunta	1,32	1,13–1,55	0,001
Varsinais-Suomi	1,02	0,93–1,11	0,688

N = 3 136, kuukausien lukumäärä = 12

Taulukko 3. Hypoteesit ja analyysin tulokset

<p>Hypoteesi: Merkittävä määrä toimeentulotuensaajista, jotka alkavat saada ansiotuloja, poistuvat myös toimeentulotuenpiiristä lyhyen ajan kuluessa.</p>	<p>Tulos: Etuoikeutettua tuloa saavien ja sittemmin toimeentulotuen piiristä poistuneiden osuus on 16,3 prosenttia kaikista lokakuussa toimeentulotukea saavista, jotka ovat ainakin kerran tarkastelujakson aikana saaneet palkka- tai yrittäjätuloja. Suhteessa kaikkiin lokakuussa toimeentulotukea saaviin etuoikeutettua tuloja saaneiden osuus on vain noin 2 prosenttia.</p>
<p>Milloin työtulojen saaminen johtaa pääsyyn pois toimeentulotuelta?</p>	
<p>Hypoteesi: Kun tulokuukausia on vähemmän.</p> <p>Hypoteesi: Kun toimeentulotukikuukausia on vähemmän.</p> <p>Hypoteesi: Kun on yksinasuva.</p>	<p>Tulos: Kun tuloja on ollut joko neljä kuukautta tai vähemmän, erityisesti 2-4 kuukautta.</p> <p>Tulos: Kun toimeentulotukikuukausia on ollut kolme kuukautta tai vähemmän.</p> <p>Tulos: Kun on yksinasuva nainen tai mies, yksinhuoltajanainen tai kahden huoltajan perheessä asuva.</p>
<p>Miten työtulojen saaminen johtaa pääsyyn pois toimeentulotuelta?</p>	
<p>Hypoteesi: Kun on korkeammat ansiotulot.</p> <p>Hypoteesi: Suurissa asutuskeskuksissa korkeat asumiskustannukset voivat synnyttää pienipalkkaisille oikeuden toimeentulotukeen, mutta myös mahdollistaa kokoaikaisen työllistymisen.</p>	<p>Tulos: Ansiotulojen määrä mahdollisesti tiputtaa toimeentulotuen piiristä.</p> <p>Tulos: Kun henkilö asuu suuremmissa asutuskeskuksissa.</p>

Program). Kokeilun tavoitteena oli auttaa perheitä, joissa oli erityistukea tarvitsevia lapsia, löytämään perheen tarpeet huomioivaa työtä kokonaisvaltaisemmin mitä aiemmat työttömyysajan palvelut.

Lisäksi tulokset peilautuvat hyvin myös vuosien 2017 ja 2018 aikana tehtyyn perustulokokeiluun, jonka alustavat tulokset eivät osoittaneet positiivisia työllisyysvaikutuksia. Perustulokokeilussa 2 000 iältään 25–58-vuotiasta työttöntä sai perustuloa 560 euroa kuussa ilman ehtoja tai tarveharkintaa. (Kansaneläkelaitos 2019.) Kuten työttömyyspäivärahan suojaosa (Kyyrä ym. 2018), myös etuoikeutettu tulo näyttäisi toimivan ja tukevan täyspäiväiselle ansiotuloille siirtymistä niiden kohdalla, joilla on jo ansiotuloja. On myös huomionarvoista todeta, että työllisyys alkoi vuoden 2017 aikana parantua, mikä voinee myös vaikuttaa osittain tuloksiin (Tilastokeskus 2017).

Tutkimuksen vahvuuksina ovat kuukausittainen rekisteriaineisto ja vuoden tarkastelujakso (12 kuukautta). Tarkastelujakso on sopivan lyhyt, joten todennäköisesti muut selittävät tekijät kuten kotitaloustyyppin tai asumismuodon muutos ovat marginaalissa ja muutokset toimeentulotuessa liittyvät nimenomaan työmarkkinatilanteeseen. Toisaalta heikkouksina on rekisteriaineiston puutteellisuus. Emme tiedä tarkkaan toimeentulotuelta poistumisen syitä emmekä sitä, ovatko toimeentulotuelta kerran lähteneet täysin poistuneet toimeentulotuelta vai tulevatko he takaisin tarkastelujakson jälkeisenä aikana. Emme myöskään kykene arvioimaan etuoikeutetun tulon laajempia työllisyysvaikutuksia. Tiedämme kuitenkin, että työmarkkinatuen ja työttömän peruspäivärahan saajien joukossa sovitellun päivärahan saaminen on yleistynyt trendinomaisesti vuosina 2016–2019 (soviteltua päivärahaa saavien osuus

kasvanut peruspäivärahan saajilla 34:stä 46 prosenttiin ja työmarkkinatuen saajilla 17:sta 26 prosenttiin), vaikka saajien kokonaismäärä on vähentynyt (Kelasto 2020, ks. myös Kyyrä ym. 2018). Tämä viittaa siihen, että toimeentulotuelta olisi poistuttu nimenomaan työtulojen lisääntymisen vuoksi. Marraskuussa 2018 toimeentulotuen saajista 44 prosenttia sai työttömän peruspäivärahaa tai työmarkkinatukea (THL 2019)

Yhteenvetona voidaan todeta, että etuoikeutetulla tulolla voi olla myönteisiä kannustinvaikutuksia. Tulokset puolustavat etuoikeutetun tulon olemassaoloa, vaikka sillä tuskin on laajempia työllisyysvaikutuksia. Ongella voi saada kaloja, mutta helppoa se ei näytä olevan. □

Kirjallisuus

- Ahola, E. ja Hiilamo, H. (toim.) (2013), *Köyhyyttä Helsingissä. Toimeentulotuen saajat ja käyttö 2008–2010*, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 127, Kelan tutkimusosasto.
- Cornwell, B. (2015), *Social sequence analysis: Methods and applications*, Cambridge University Press.
- Hiilamo, H., Karjalainen, J., Kautto, M. ja Parpo, A. (2004), *Tavoitteena kannustavampi toimeentulotuki, Tutkimus toimeentulotuen lakimuutoksista*, Stakes Tutkimuksia 139.
- Hiilamo, H. ja Kautto, M. (2008), “Does Income Disregard Work?”, *Journal of Comparative Social Welfare* 25: 3–16.

- Hiilamo, H. ja Lehmus-Sun, A. (2019), "Toimeentulotuen ja työnteon yhdistäminen", teoksessa Jauhiainen, S. ja Korpela, T. (toim.) *Toimeentulotuen saajien elämäntilanne ja asuminen ja työnteke*, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019: 28.
- Jauhiainen, S. ja Korpela, T. (toim.) (2019), *Toimeentulotuen saajien elämäntilanne, asuminen ja työnteke*, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019: 28.
- Kananen, J. (2012), "Nordic paths from welfare to work-fare: Danish, Swedish and Finnish labour market reforms in comparison", *Local Economy* 27: 558–576.
- Kansaneläkelaitos (2019), "Perustulokokeilu", <https://www.kela.fi/perustulokokeilu> (luettu 14.08.2019).
- Karjalainen, J., Kuivalainen, S., Hannikainen-Ingman, K. ja Mukkila, S. (2013), "Keppi ja porkkana toimeentulotuen työkaluina – toimeentulotuki ja kannustimet", teoksessa Kuivalainen S. (toim.), *Toimeentulotuki 2010-luvulla, Tutkimus toimeentulotuen asiakkuudesta ja myöntämiskäytännöistä*, THL raportti 9/2013: 189–214.
- Kyyrä, T., Matikka, T. ja Pesola, H. (2019), *Työttömyysturvan suojaosa ja työttömyyden aikainen työskentely*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-598-3>.
- Lødemel, I., ja Trickey, H. (toim.) (2001), *An offer you can't refuse, Workfare in international perspective*, Bristol University Press/The Policy Press.
- Palviainen, H. (2018), "Evaluation of the Finnish Income Disregard Reform", Tampere Economic Working Papers 119.
- Pawasarat, J. ja Quinn, L. (1993), *Wisconsin Welfare Employment Experiments: An Evaluation of the WEJT and CWEP Programs*, Employment and Training Institute, Division of Outreach and Continuing Education Extension, University of Wisconsin-Milwaukee.
- Penttilä, R. ja Hiilamo, H. (2017), "Toimeentulotuen saajien sanktiointi eurooppalaisessa vertailussa", *Yhteiskuntapolitiikka* 82: 404–416.
- Saari, J. ja Behm, M. (2017), "Aktivoitu yhteiskunta – Viimesijainen sosiaaliturva 2000-luvun yhteiskuntapolitiikassa", teoksessa Saari, J. (toim.), *Sosiaaliturvariippuvuus. Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa?*, Tampere University Press: 117–155.
- THL (2019), "Toimeentulotuki 2018", Terveys ja hyvinvoinnin laitos, Tilastoraportti 20/2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138191/Tr20_19.pdf?sequence=5&isAllowed=y (luettu 28.1.2020).
- Tilastokeskus (2017), "Työllisyys ja työttömyys vuonna 2017", Tilastokeskus, *Työvoimatutkimus*, http://www.stat.fi/til/tyti/2017/13/tyti_2017_13_2018-04-12_kat_002_fi.html (luettu 14.08.2019).